

Setan lausunto lakivaliokunnalle vanhemmuuslaista

Asia: HE 132/2021 vp Hallituksen esitys eduskunnalle vanhemmuuslaiksi ja siihen liittyviksi laeiksi

Seta kiittää lakivaliokuntaa mahdollisuudesta lausua hallituksen esityksestä vanhemmuuslaiksi ja siihen liittyviksi laeiksi.

Yleisiä huomioita

Esityksen keskeinen sisältö koskee äitiys- ja isyyslakien teknistä yhdistämistä vanhemmuuslaiksi, vanhemmuuden vahvistamisen prosessien sujuvoittamista ja tunnetun luovuttajan siittöiden käyttämisen mahdollisuuden palauttamista naisparien hedelmöityshoidoissa.

Seta pitää turhan sukupuolittamisen purkamista lainsäädännössä tärkeänä, mutta nykyisessä esityksessä muutos jää lähinnä symboliseksi. Pelkkä lakien tekninen yhdistäminen ja sukupuolineutraalin käsitteen käyttäminen lain otsikossa, ei poista niitä ongelmia, joita juridisen vanhemmuuden määrittelemisen isyydeksi ja äitiydeksi aiheuttavat sateenkaariperheiden aikuisille ja lapsille.

Seta on erittäin pettynyt siihen, että hallituksen esitys vanhemmuuslaiksi ei paranna millään tavalla niiden sateenkaariperheiden lasten oikeudellista asemaa, joilla on useampia kuin kaksi tosiasiallista vanhempaa. Hyvin valitettavaa on myös, että esityksessä ei ole tartuttu sukupuolitettujen vanhemmuusnimikkeiden ongelmaan, eikä esitys vahvista sukupuolivähemmistöihin kuuluvien vanhempien ja heidän lastensa yhdenvertaisuutta.

Seta katsoo, että hallituksen esitys tulisi palauttaa valmisteluun niin että siinä arvioidaan vanhemmuuden sääntelyn uudistustarpeita laajemmin perheiden moninaisuus huomioiden. Sateenkaariperheiden aikuisten ja lasten osalta valmistelussa tulisi arvioida:

- useamman kuin kahden vanhemman perheissä elävien lasten oikeuksien vahvistaminen mahdollistamalla juridinen vanhemmuus useammalle kuin kahdelle vanhemmalle vanhempien keskinäisen sopimuksen pohjalta
- vanhemmuuden kirjaaminen juridisesti vanhemmuudeksi (vs. äitiys, isyys), jolloin se ennaltaehkäisisi transvanhempien ja heidän lastensa syrjintää ja tukisi myös sukupuolensa ei-binäärisesti määrittelevien ihmisten vanhemmuuden tunnustamista.

Mikäli hallituksen esitys kuitenkin hyväksytään eduskunnassa esityksen mukaisena, tulee eduskunnan edellyttää laajan selvitystyön käynnistämistä välittömästi vanhemmuuden määrittymistä koskevasta lainsäädännöstä edellä esitetyt seikat huomioiden.

Muita huomioita esityksestä

Hedelmöityslain muutoksen osalta laki palauttaisi asiantilan, joka vallitsi vielä 1.4.2019 saakka eli että naisparin hedelmöityshoidoissa voitaisiin käyttää myös sellaisia siittiöitä, joiden luovuttaja voidaan vahvistaa lapsen isäksi. Seta kannattaa esitettyä muutosta.

Jatkossa tulisi arvioida saman mahdollisuuden avaamista myös eri sukupuolta oleville pareille, tämä huomioisi paremmin perheiden monimuotoisuuden ja perheellistymistapojen nykytodellisuuden.

Puolison suostumus hedelmöityshoidolle on mielestämme tarpeeton tilanteissa, jossa hoidot eivät vaikuta puolison oikeudelliseen asemaan.

Vanhemmusslain 4 §:n perusteluissa jää epäselväksi se, mitä tapahtuu tilanteissa, joissa henkilön raskaus on saanut alkunsa juridisesti naiseksi vahvistetun henkilön siittiösoluista. Perusteluja tulee selkeyttää niin, että myös sukupuolensa juridisesti vahvistaneen naisen, jonka siittiösoluja on käytetty raskauden aloittamiseksi, vanhemmuus voidaan vahvistaa silloinkin, kun juridinen vahvistaminen on tapahtunut ennen hedelmöitystä.

Tarve paremmalle vanhemmuuslaille

Seta katsoo, että tarvitaan vanhemmuuslaki, joka

- vahvistaa useamman kuin kahden vanhemman perheessä elävien lasten oikeuksia mahdollistamalla juridinen vanhemmuus useammalle kuin kahdelle vanhemmalle vanhempien keskinäisen sopimuksen pohjalta
- mahdollistaa vanhemmuuden kirjaamisen juridisesti vanhemmuudeksi (vs. äitiys, isyys), jolloin se ennaltaehkäisisi transvanhempien ja heidän lastensa syrjintää ja tukisi muunsukupuolisten ihmisten vanhemmuuden tunnustamista.

Osassa sateenkaariperheitä lapsilla on alusta asti useampi kuin kaksi todellista vanhempaa, jotka osallistuvat lapsen elämään. Esimerkiksi naispari ja mies tai naispari ja miespari saattavat jakaa lapsen vanhemmuuden. Vaikka kaikki vanhemmista osallistuisivat lapsen kasvattamiseen ja hoitoon aivan lapsen elämän alusta alkaen, ei nykyllä sääntö mahdollista sitä, että kaikkien vanhemmuus voitaisiin oikeudellisesti tunnustaa. Lapsella ei ole oikeutta tapaamiseen, elatukseen ja perintöön vanhemmalta, joka ei ole oikeudellinen vanhempi.

Joidenkin lasten vanhempi/vanhemmat kuuluvat sukupuolivähemmistöön. Nykyisin lapsen synnyttänyt mies kirjataan äidiksi ja nainen, jonka siittiöstä lapsi on saanut alkunsa, kirjataan isäksi. Laki ei myöskään mahdollista ennen sukupuolen korjaamista syntyneen lapsen vanhemmuusmerkinnän korjaamista vanhemman sukupuolen vahvistamisen yhteydessä.

Kun lapsen vanhemman sukupuolimerkintä (esim. nainen) ja vanhemmuusmerkintä (esim. isä) ovat ristiriidassa väestötietojärjestelmässä, se paljastaa lapsen vanhemman transtaustan aina viranomaisten ja palveluiden (esim. päivähoito) kanssa asioitaessa, ja altistaa lapsen merkittäväällä tavalla syrjinnälle. Vanhemmuuden kirjaaminen äitiydeksi tai isyydeksi ei myöskään tunnusta muunsukupuolisia vanhempia.

Vanhemmuuslaissa tulee säätää, että lapsen suhde vanhempiinsa merkitään väestötietojärjestelmään tavalla, joka ei paljasta arkaluontoista tietoa ja altista lasta syrjinnällä.

Lopuksi

YK:n ihmisoikeuskomitea on tänä vuonna patistanut Suomea tehostamaan toimiaan kaikenlaisen seksuaaliseen suuntautumiseen tai sukupuoli-identiteettiin perustuvan syrjinnän, väkivallan ja sosiaalisen leimaamisen poistamiseksi (YK:n kansalais- ja poliittisten oikeuksien sopimuksen toimenpanoa koskevat johtopäätökset CCPR/C/FIN/CO/7). Tarvitsemmekin vielä sateenkaari-ihmisten näkyväksi tekemistä lainsäädännössä sekä laissa olevien syrjinnälle altistavien rakenteiden purkamista sekä proaktiivista toimintaa yhdenvertaisuuden edistämiseksi.

On erittäin valitettavaa, että käsiteltävänä olevassa hallituksen esityksessä vanhemmuuslaiksi ohitetaan keskeiset seksuaaliseen suuntautumiseen, sukupuoli-identiteettiin sekä sateenkaari-perheisiin kuuluvien lasten oikeuksiin liittyvät yhdenvertaisuuskysymykset. Tämä on yksi osoitus siitä, että Suomesta puuttuu systemaattinen politiikka sateenkaari-ihmisten oikeuksien edistämiseksi. Paremman vanhemmuuslain lisäksi Seta peräänkuuluttaakin Suomeen sateenkaari- ja poliittista toimintaohjelmaa, jolla sateenkaari-ihmisten oikeuksia edistettäisiin systemaattisesti ja tavoitteellisesti.

Lisätiedot:

Kerttu Tarjamo

pääsihteeri

0503098108

kerttu.tarjamo(at)seta.fi